

CONTIMPORANUL

Minorii și minoritățile

La 1866, când s'a discutat chestia evreiască, s'au spart capete și geamuri, ba s'a dărâmat și o sinagogă; la 1879, când problema a revenit în debaterile Constituantei de atunci, aceleași excese antisemite s'au repetat; acum, când se discută o nouă Constituție și când problema se pune din nou, din nou vorbește strada. Singura deosebire — probabil cerută de progres — între atunci și acum e că pe când în trecut nu aveam studenți în număr îndestulător, cuvântul hotărâtor îl avea mahalaua; azi însă, când Universitățile și școlile superioare s'au înmulțit și când studenții se numără cu zecile de mii, tineretul acesta generează o înbrățișată cauza mahalalei de odinioară, cu tot avântul inerent vârstei calde.

A început sinistru, dela cadavre, a trecut vesel la *numerus clausus* și a dejugat logic la porțile înguste ale articolului 7.

Așa dar, oricât de banală ar fi devenit fraza că istoria se repetă, ea a rămas totuși adevărată. Fiecare Constituantă cu vandalizmele, cu bătăile, cu scaderile și cu scandalurile ei antisemite. Totuși, în ce mă privește personal, eu unul mărturisesc fără înconjur că mișcarea studențească de acum mi-e cât se poate de simpatică. O ador în special pentru acea idee cu adevărat minunată, — deși formulată prudent în surdina — a unui guvern studențesc.

Adevărul e că vreme de peste 50 de ani, țara aceasta a fost guvernată numai de vârstnici, și a fost guvernată prost. Ce-ar fi, în definitiv, dacă am încerca odată și un cabinet de minori? In am încerca odată și un cabinet de minori? În orice caz mai rău decât a fost nu poate fi. Și de oarece nu poate fi mai prost, ideea unui guvern de vârstnici nu-i chiar cu totul exclusă din domeniul posibilităților. De aceea cătă să vedem care ar fi, într'o eventuală guvernare, atitudinea minorilor față de minorități.

Până la 1918, vechiul regat înfățișa un Stat național unitar cu o populație omogenă. În așa alcătuire Evreii puteau fi tratați ori-cum fără prea mari riscuri, cum aceasta s'a și întâmplat în realitate. De atunci însă lucrurile s'au schimbat fundamental în țara românească. Am încorporat teritoriul până la dublare și populațiunii până aproape de întreit. Iar populațiunile aceste cuprind în sânul lor impunătoare minorități de Germani, de Sârbi, de Unguri, de Ruși și de Ruteni, la cari se cuvine să adăugăm și pe Bulgarii din dreapta Dunării, cari tocmai din pricina prezenței celorlalte naționalități au căpătat acum o însemnătate pe care n'o aveau înainte de Unire. De asemenea nu trebuie uitat că de unde până la război n'aveam decât 250—300.000 de Evrei, azi numărul lor se apropie de un milion, dacă nu cum-va chiar depășește această cifră.

Din punct de vedere politic, acest milion de Evrei ocupă în țara românească o situație cu totul specială printre celelalte minorități. În adevăr, pe când acestea din urmă au fiecare în spatele lor câte o patrie de obârșie de la care au fost deslipite sau căreia n'au fost atribuite, și către care converg în chip fatal, singuri Evreii nu prezintă pentru Statul român, asemenea motiv de seroasă preocupare. Totuși, dintre toate minoritățile, numai Evreilor li s'a declarat război deschis.

Înainte de desmembrarea Ungariei, cei dela Budapesta au cunoscut o situație identică, dar s'au comportat în chip cu totul deosebit.

În adevăr, câtă vreme naționalitățile din vechea Ungarie nu se deșteptaseră și purtau cu resemnare jugul maghiar, antisemitismul cel mai sălbatic băntuia regatul vecin. O persecuție medievală, nedemnă, feroce, împinsă până la înscădări de omor ritual, se deslănțuise asupra Evreilor din Ungaria. Din clipa însă în care naționalitățile se deșteaptă și încep să-și îndrepte privirile peste granițe și năzuiesc către consăngeniilor liberi, antisemitismul încetează brusc; Evreii sunt îndrăgiți ca prin farmec și devin un aliat prețios al Ungurilor în lupta lor contra neamurilor de altă limbă.

La noi situația e azi absolut identică; politica ce se face însă în țara românească e tocmai pe dos de cea a Ungariei de după 1873. Minoritatea mozaică e hărțuită și persecutată, în loc să fie folosită în greaua operă de consolidare a noului Stat.

Se va zice poate că persecutând pe Evrei ne asigurăm simpatiile altor minorități. Absurditatea e evidentă; contrariul e sigur mai adevărat, căci fiecare din minorități ar avea cuvânt să se teamă ca nu cumva să-i vină rândul. Că celelalte minorități se bucură de tratamentul ce se aplică azi Evreilor, că poate chiar încurajează pe sub mână mișcarea antisemită, — asta nu-i exclus și ar fi până la un punct explicabil. Prigonirea Evreilor nu poate decât să bucure și să convină celorlalte naționalități, care își văd astfel rândurile îngroșate cu încă un milion de locuitori, al căror loc firesc ar trebui să fie dincolo, alături de majoritatea neamului românesc.

Iată dar prima greșală, pe cari o comit antisemiții noștri, rămași cu apucăturile de sub vechiul regat, când profesiunea de muncători de evrei nu prezintă absolut nici un risc.

Dar dacă ar fi numai atât!

Greșala se complică cu o monstruoșitate.

În adevăr, studenții noștri, în elanul lor purces din sălile de disecție, se opun la încetățenirea în masă a Evreilor; sunt contra infamiilor conținute în Tratatul dela Versailles și cer menținerea întocmai a vechiului articol 7, în puterea căruia s'au împământit 200 de Evrei în curgere de peste patru-zeci de ani.

Să presupunem că reușesc.

Cari ar fi urmările acestui triumf studențesc?

Evreii din Bucovina, din Basarabia, din Ardeal și Banat, n'au nevoie nici de articolul 7 și nici de infamia din tratatul de la Versailles. Ei sunt cetățeni de drept, în virtutea principiului de anexiune, care nu poate fi stîrbit oricare ar fi atitudinea studenților și ori-câte capete ar sparge și ori-câte bărbi de rabin ar smulge de-acum înainte.

Triumful tineretului universitar ne-ar duce dar, la situația cu adevărat monstruoșă de a avea 750.000 de Evrei, străini de limbă, de obiceiurile și de aspirațiunile noastre, și totuși cetățeni români nediscuțați; pe când cei 250.000 de Evrei pământeni, cari ne împărtășesc păsurile și cari au luptat sub steagurile țării, ar rămâne tot străini. Infamia n'ar avea nici măcar scuza că majoritatea Evreilor să rămână în afară de cetate, ca la 1913, când Evreii cuceriiți din Cadrilater au devenit cetățeni, iar Evreii din țară, cuceritori, au rămas străini.

Monstruoșitatea e, în adevăr, așa de extraordinară încât nu mă îndoesc că dacă visatul cabinet studențesc s'ar alcătui, miniștrii cari l'ar compune, ar fi obligați să-și modifice programul înjghebat în opoziția din căminuri, — iar atitudinea minorilor față de minorități, ar fi cu totul alta decât cea de azi.

ST. ANTIM.

Cântec simplu

Mărior

Din nou, ne cheamă iarna la sobă, să vorbim. Ciorii au bătut văzduhul ca niște cuie și-mi place 'n urechi, tăcerea cum scârțâie... Pesemne, iar au pornit pe uliți, căruțele cu lemne. Amurg. De-ar bate 'n ușă deodată, cineva, desigur că i-ași spune: intră! și ai intra. Tăcerea 'n noi și 'n seara căzută 'ntre covoare, ar fierbe, ca un cântec călduț, de samovare. N'ai întreba nimica, și-ai așteptă răspuns. Ți-aș spune: ai picioare ca iepuri mici de casă; vrei să ți-i pun la sobă, pantofii de mătășă? și vorbele-ar rămâne limpezi și grele 'n noi, ca ciorile surprinse de moarte, într'un sloi. Și mi-ar fi poate frică, să nu ghicesc ce 'nseamnă făptura ta, împinsă aicea dintr'o toamnă, cu capu 'n mâni visată, deștept. de-atâtea-ori! — Am bănuț că-i iarnă afară după ciorii, și-aș fi voit să-l dărui cuiva, ca să-l ascunză, sufletul, cât o umbră crescută sub o frunză.

1922

B. FUNDOIANU

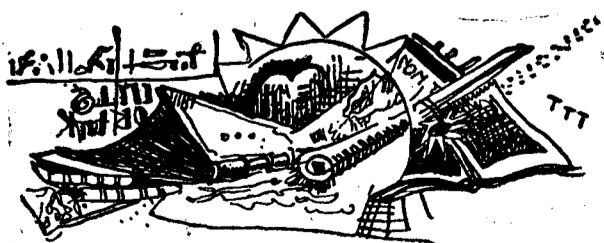
Xilografie de Marcel Iancu

Biblia un nou pericol național. Regina sub interdicție

S'a depus pe biroul Camerei de ucuz suigeneris: legea interconfesională pentru limitarea propagandei religioase. E explicabil că însăși presa i-a scăpat din vedere caracterul senzațional al acestei lovituri. Constituția și noianul de legi cari o urmează sânt făcute să permită strecurarea unei atât de originale idei printre roțile mașinei de votat, care funcționează.

Care e tălcul sau mobilul acestei noi inspirații a vizitorului domn Ionel Brătianu? Bătrânii noștri nu-și amintesc să-l fi văzut vreodată la biserică. Nici Martin Luther, nici Ioan Huss, nici Hughenoții nu amenință ortodoxismul românului, care vorbește cu Dumnezeu numai în anii secetoși. În sfârșit n-am putea număra măcar pe degete câți buni români s'au muscălit sau au încercat de bunăvoie să treacă prin bisturiul lui Iahveh.

Legea asta care ne întoarce mintea în noaptea sfântului Bartholomeu, are domnilor, ca toate celelalte legi ale regimului liberal o motivare de interes național. D. Brătianu vrea să se opună anglicanizării României-Mari. De cât-va timp umbre misterioase completează prin ungherele bisericăi noastre. O profuziune de biblii din edituri străine, în admirabile traduceri, legate luxos și pe prețuri modice amenință pe creștinii noștri cu cunoștința lui Dumnezeu. S'au semnalat chiar timide încercări de a se traduce cuvântul Domnului în propria limbă românească. Pe la periferii prin provincie oameni în sutană predică cinstea, cviința, corectitudinea, și mila. D. Brătianu mai știe iar că patriarhatul din Constantinopol a fost pe jumătate convertit la ideea unirei bisericii ortodoxe cu cea Anglicanică, că Mitropolitul Varșoviei a fost asasinat pentru că avea o atitudine suspectă în aceeași direcție și că foarte multe venerabile doamne românce ca și fete bisericăști din autocefalia României-Mari privesc cu simpatie această mișcare. Dar faptul cel mai grav pe care-l știe domnul Brătianu este că însăși regina noastră de sânge englez e cea mai convinsă și ferventă propagatoare a îndrăzneței idei. Iată tălcul legii d-sale. Prea gelos de păstrarea independenței și a bogățiilor solului și subsolului românesc, d. Ionel Brătianu vede în origina suveranei și în acțiunea ei un pericolos misionar al influenței Bri-

tanice pe plaiurile noastre. Creerul d-lui Brătianu în permanență întârziere cu două, trei sute de ani, reține de pe băncile școlii mașia congregațiilor catolice ale papei, cari au stăpânit în veacul de mijloc și chiar mai târziu popoarele aflate bisericești romane. Același creer a făcut numai decât legătura între biblia engleză și petrolul românesc. Regina e un agent ocult al lui Royal Dutch sau Shall pentru acapararea acestei bogății naționale rezervate exclusiv partidului liberal. Regina nu mai este membră a clubului liberal de vreme ce s'a dat și ea cu marea finanță internațională. Regina trebuie pusă sub supraveghere. Viciul puterii și despotismul cari minează marele partid, nu s'a dat înapoi dela monstruoșitatea unei legi în care se va oglindi pentru toată civilizația starea de înapoiere în care ne aflăm. el merge chiar până la punerea sub interdicție a suveranei în exercitarea nevinovatelor ei distracții. Chestiunea merită să fie urmărită măcar ca un simplu document. Va fi mai ales interesant de urmărit cum va iscăli regele regulamentul care interzice soției sale — răspândirea bibliei în România.

I. G. COSTIN

In jurul unei achitări

Urâsc crimele pasionale! Le urâsc pentru lașitatea lor dulceagă și făjmănia lor efitină, cari fac din asasinul obicinuit al faptelor diverse un erou, un martir, un respectabil personaj de melodramă. Le urâsc pentru confuzia șireată, ce crează în sufletele oamenilor; pentru satisfacțiunea intelectuală și emoțională, ce procură diferitelor burți-verzi, îngrășate la bucătăria „Micului Dor”; le urâsc mai ales pentru caracterul lor antisocial, pentru egoismul lor destruc-tiv, pentru nerușinarea, cu care suprimă — în cele mai multe cazuri fără scuza vre-unui interes — singurul bun inalienabil și intangibil: viața vecinului. Sunt prin urmare, în măcazul democratismului meu revoluționar, împotriva instituției juraților și pentru pedeapsa cu moartea. Dar sunt și împotriva jurisdicțiunii consiliilor de războiu!

Sunt împotriva consiliilor de războiu pentru că le găsec de o blândețe esesivă! Fenomenul este desigur explicabil: oamenii aceștia crescși în ideologia gloanțelor, șrapnelor și a ghiulelelor, cari omoară cu vioiciune la depărtare de șase zeci de kilometri, socotesc „uciderea aproapelui” ca un fenomen simplu, logic și natural. Viața pentru ei se reduce la cruciulița reglementară, menită la un moment dat să servească mutațiilor de pe registrul matricol: astăzi Bran căzut în tranșeele de la Mărășești, mâine Stan răpus de tifosul exantematic, peste o săptămână d-șoara Rifca Solomon, din Cetatea Albă, ciopârțită de sabia sublocotenentului Stoian, un adept fervent în felul său al d-lui A. C. Cuza dela Iași.

Justiția a vorbit solemn! Datoria noastră, a cetățenilor este să primim cumiști sentința pronunțată fără ură și fără părtinire, și să deschidem larg brațe prietenoase d-lui sublocotenent Stoian, care pentru o prostie copilărească, pentru o nebunie de tinerete generoasă și entusiastă riscase zdrobirea unei cariere, pe care o prevedem strălucită. Să se taie vițelul gras! Fiul rățâcit s'a întors voinic acasă; strângeți-vă rude și prieteni și voi săraci cari trăiți din pomeni și din praznice, căci societatea se bucură și se veselește în toate mădularele sale. Din azurul senin al retragerii lui forțate, Landru surâde și bate fericit din aripioare...! Aleluia, tată Landru!

Și totuși în atmosfera aceasta de veselie care mă îmbată întreg de la cap până la picioare, nu știu de ce, dar gândul că acolo undeva, departe în pământul Basarabiei libere și fericite, putrezesc resturile ciopârțite ale D-șoarei Rifca Solomon în vârstă de abea douăzeci de ani și că la Cetatea Albă, părinți bătrâni trebuie să suferă zile mohorâte, și nopți lungi de veghe, gândul acesta exasperant și ridicol, mă face încă odată să urâsc toleranța Curților cu Jurați, blândețea consiliilor de războiu și să doresc, în necazul democratismului meu revoluționar, tribunale civile și pedeapsa cu moartea, în materia așa ziselor crime pasionale!

N. LUPU KOSTAKI.

S'au tras pe hârtie de lux câte cincisprezece exemplare numerotate și colorate de mână din xilografiiile lui Marcel Iancu. Exemplarele se vând la administrația „Contemporanul” Bul. Elisabeta 8, pentru câte două sute lei.

Tot criza universitară

I.

S'ar părea că guvernul caută să întrețină cu orice chip agitațiunea studentescă, altfel nu se poate explica lunga tăgăneală a „instrucției” în contra studenților arestați acum câteva săptămâni și cu nimic justificata lor prevenție.

Infracțiunea comisă, când cu neorânduilele dela Universitate, de era de domeniul Micului Parchet, trebuia să fie de mult judecată, iar dacă ministerul public i-a dat o altă calificare, mi închipui că obișnuita tăgăneală nemțească a cercetărilor judecătorești de instrucție ar fi trebuit să se isprăvească de mult, în cazul unor investigațiuni, cari nici complicate, nici migăloase nu puteau fi.

Acestea sunt reflexiunile pe cari le-a putut face oricui om cu bun simț, alaltăieri, când o ceată de tineri universitari a profitat de prilejul prelungirii în afară de orice explicațiune cinstită a prevenției colegilor, pentru a se mai deda la o manifestațiune sgomotoasă pe stradele capitalei.

Este oare în interesul liniștii și ordinii, care de mult trebuiau să fie readuse în lumea tineretului universitar, să se întrețină prin astfel de mijloace spiritul de frondă care este specific studenției, pornind-o spre excese și spre acte cari în mentalitatea-i copilărească încă împrumută contururile eroizmului și ale sacrificiului de sine?

Cine ține, cine are interesul ca uitarea, apanajul tineretului să nu cadă mai repede, molcomitoare și adormitoare de patimi, peste sbuciumul mărunț al unor suflete de copii, ce-și închipuie că au călcat pe urmele lui Strâmbă Lemne și ale lui Sparge Pietre?

II.

Pomiri pătimase, patimă urăcioasă, lipsă de generozitate, intoleranță sălbatecă, toate acestea ar fi putut fi stinse de mult, cu mai mult tact din partea autorităților, cu tragere de inimă din partea profesorilor — nu voi zice cu mai multă tragere de inimă din partea dascălilor, când până mai acum în urmă nu au arătat de loc.

Căci pentru receptivitatea de esența sufletelor tinere, pentru capacitatea lor de a prinde îndemnul generos, trebuie să convenim cu toții că un cuvânt cuminte, un sfat bun dat la vreme de dascălii lor, ar fi făcut mai multe minuni decât prelegerile speciale ale generalului Nicoleanu sau ale procurorului Grădișteanu.

Să nu ne ascundem după deget, nu s'a aprins atât tineretul universitar din cuvântul întărit al cutărui sau cutărui dascăl, cât mai ales l-a încurajat tăcerea tolerantă, rezerva aproape complice, a acelor dascăli, cari nu vor mărturisi niciodată, în gura mare sau de bună voie, că sunt adepții teoriilor sociale ale ațățătorilor.

Știu, sunt câteva excepții. Un glas hotărât, altădată scornitor de ecouri însuflețite, s'a ridicat și a fost acoperit de ocări. Un dascăl generos a dat sfaturi blânde, pline de cuminenie și a trebuit să-și acopere fața de durere și mâhnire. Alții căți-va, pe rând, care mai întârziat, care mai puțin întârziat, au început să dea și ei sfaturile cele bune. Dar unde este masa, marea masă a dascălilor care, la un loc, așa precum porunca datoria, să fi stat trâmbă în apărarea acelu mare, a acelu drept sfânt, al libertății învățământului și a conștiinței?

III.

Când dă strechea în oi, baciul și ciobanii aleargă să le adune, înainte de a alerga la vătășii satului. Înainte ca domni de la ministerul instrucției pu-

„Visul unei nopți de vară” feerie în 5 acte de Shakespeare

Direcțiunea Teatrului Național acuzată de incompetență artistică, inconștient, a montat una dintre cele mai dificile piese, o adevărată punte a măgarului: feeria lui Shakespeare.

Reprezentarea acestei feerii, așa de avântate și lirice pe lângă un respect și cult tainic, pentru fiecare frază, pentru fiecare cuvânt, mai cere direcțiunei care cutează s'o monteze, o maturitate, o concepție artistică originală. Denumirea de feerie dat de autor lasă fanteziei celui care o pune în scenă, un orizont larg, nemărginit, pe care imaginația mioapă a d-lui Mavrodii nici nu-l poate bănuși.

Cronicarii dramatici și publicul Naționalului vorbind despre această montare, au întrebuințat cuvântul de fast. Părerea publicului nu ne uimește, fiindcă el merge la teatru ca să-i placă și frecventează Naționalul pentru că are prețuri mai ieftine decât toate spectacolele ce se dau în Capitală. A criticilor însă, ne dă prilejul să-i întrebăm cum s'ar putea numi atunci montările făcute de Cinematograf, și dacă evoluția acestei „arte mute” n'a desființat cuvântul de fast atunci când se vorbește de decorul teatral?

De la începutul până la sfârșitul reprezentației am avut impresia unui spectacol de bric-à-brac. Munca și veleitățile dacă nu sunt ajutate de un dar înăscut, sunt zadarnice pentru oricine, chiar pentru actualul Director.

Din distribuție reținem numele d-lor Brezeanu, Morțun, Bulfinski și Critico precum și vocea mlădioasă și timbrată a D-nei Lilly Popovici, jocul D-șoarei Zimniceanu și insuficiența D-șoarei Ionescu în rolul diabolic și sprinten al lui Puck.

T. BOBEȘ

blice să invoace, spre cea mai mare zăpăceală, acea autonomie universitară de care nici odată nu vorbiseră cu atât respect, pentru a o nesocoti de fapt, se cuvenea ca dascălii dacă erau geloși de ea să nu aștepte minuni nici dela generalul pacificator, nici dela procurorul moralizator.

Se cuvenea ca ori cât le ar fi fost de obrocit sufletul de un sentimentalism medieval și sălbatec, să nu uite de marea lor chemare în sânul acelei Alma Mater, care, ori unde, de sute de ani de când sădește în tineret florile gândirii omenești, nu cunoaște decât învățăcei, orideunde ar fi venit, din umila școală creștină sau din obscurul heidăr.

Autonomia universitară nu stă în lege, ea stă în simțul solidarității în datorie a dascălilor; iar simțământul de colaborare dintre dascăl și învățăcel nu depinde de regulamente.

IV.

E drept, pune cu curaj degetul pe rană, profesorul care denunță tot ce este factice, tot ce este inexistent în viața noastră universitară. Și, iarăși, adevărat că nimic nu s'a făcut, de atât amar de ani, pentru învățământul nostru superior. Puțin pentru buna stare materială a studenției, nimic pentru buna ei stare intelectuală. Câteva căminuri, nici o bibliotecă. Laboratorii, sărăcăcioase să plângi.

Dar, toate acestea, ca și ori câte statistici s'ar face, nu pot justifica întru nimic mișcări cărora explicațiile noastre cele mai ingenioase nu le vor servi decât de excitant pernicios.

Da, suntem în plină efervescență socială. Pături noi cer dreptul la viață; pături vechi se nărue, se subțiază, dispar...

Cauzele crizei universitare? Cele adevărate sunt ceva mai îndepărtate și mai adânci decât îmbogățirea de război și exproprierea. Afluxul de vieați nouă pe care în mod natural marea rezervoriu rural trebuia să-l aducă păturei orășenești, care furniza populațiunea universitară, a fost sistematic abătut dela orașe prin politica învățământului nostru. Nu dispariția a patru mii de agricultori mari — cari de altmintearea nici nu s'au topit cu totul — a adus criza în populațiunea națională a universităților noastre, ci lipsa acelu aflux improspătător de vlagă, în momentul când criza economică de după război agrava slăbănogeala păturei mijlocii românești.

Ori cari ar fi însă aceste cauze, răul nu se poate îndrepta dintr'odată. Mai puțin însă prin mijloacele pe cari le preconizează cu o îndărătnicie demnă de o cauză mai bună tineretul universitar.

Să se coboare mai mulți dascăli, toți dascălii, printre tineret. Să-i arate aberația în care a căzut. Să-l facă să priceapă că aceea ce vrea este imposibil, și că chiar de ar fi posibil, aceasta nu ar îndrepta cu nimic răul de care se plânge. Gonirea ovreilor din universitate nu va aduce nici un român mai mult pe băncile ei.

Și, ce lipsă de încredere în puterile acestui neam, ce bicisnicie nu mărturisește această afirmație că o mână de cărturari de altă rasă, ești din sânul unei populațiuni de câteva sute de mii, ar putea fi o primăjdie pentru miile și miile de cărturari pe cari trebuie să-i dea o populație băstinașă de aproape 14 milioane.

Iată ceea ce trebuie să spue profesorii noștri studenților și să-i mai învețe că tot ce este suflet străin în această țară nu se poate apropia decât dându-i cultura națională.

PETRE CIORANEANU.

Numerus Clausus

Ideologia mulțimilor, înregistrează deviații inexplorabile. Studenții noștri cer „numerus clausus”.

Formula scurtă și pipătoare, stimulează și exasperează tot misticismul fiziologic al vârstei.

Fără îndoială că nimeni nu va putea convinge studențiunea, cu inteligența trecător absentă, de imposibilitatea logică a ideii lor. Mai tare decât orice logică este sonoritatea de goarnă de bălcu a gândului lor: „Numerus Clausus”. Nu le vom spune deci că nicăieri în lume cu excepția Ungariei, acest lucru nu există, nu le vom spune că chiar dacă toată țara românească ar deveni antisemită peste noapte, materialmente „numerus clausus” nu se poate realiza, că odată introdusă, admițând nebulia aceasta, n'ar schimba cu nimic situația dela noi, pentru că nimeni nu-i împiedică pe evrei să vie cu diplome din străinătate.

Toate acestea, cum am spus, sunt de prisos. Neghiobia guvernului de a se fi jucat cu focul, ne pune în fața unei stări de lucruri pe care aproape nimic nu o mai poate schimba, mai ales acuma când a intervenit și pupăza excepțional de isteasă și uluitoare de inconștientă dela catedra ieșană.

Am fi vrut, dela început, rândurile acestea, violente și usturătoare, dar am înțeles imediat inutilitatea. Nici-unul dintre studenții care gândesc urlând, nu-mi vor ceti rândurile pentru-că ei nu citesc nimic, iar ceilalți n'au nevoie de ele, pentru-că oricine nu și-a petrecut capul printre picioare ca să cugete, pricepe clar toată imposibilitatea lui „numerus clausus”.

CAMIL PETRESCU

Sfârșitul vieții lui Renan

Ultimul volum din „Istoria originilor creștinismului” încheie capitolul celui mai scump vis intelectual al lui Renan; mulțumirea sufletească a omului care a văzut că i-a fost hărăzit să poată duce la bun sfârșit o chemare cântă în sufletul lui ca un imn de slavă și, cum filozofia lui de a crede lumea însuflețită, e drept, de un suflu divin, dar în afară de acțiuni particulare, nu-i îngăduie să mulțumească lui Dumnezeu, se resemnează, fără să știe ce anume să mulțumească cuiva. Renan era acum de peste șaiszeci de ani. Avusese o viață relativ fericită și plină. Caracterul lui docil, puțin pretențios, fără preocupările imediate ale detaliului vieții, îl menținuse neconținut în lumea ideilor generale; acolo își găsisse o căldă și continuă mulțumire, echilibrul neconținut al sufletului pe urma căruia ajunsesse la o concepție asupra vieții, dacă nu deadreptul optimistă, cel puțin plămădită dintr-o superioară recunoștință morală și intelectuală. Lumea, în general, ca și veacul în care a trăit și locul, constituiau în liniile lor generale, un spectacol pentru care avea o simpatie înțelegere.

Familia lui, dimpotrivă, a contribuit, ceea ce nu era decât firesc față de cel mai comod dintre oameni, să adauge la plăcerea de a munci și de a gândi și bucuria de a te simți iubit. „Am fost iubit de patru femei a căror dragoste mă interesa adânc: de mama mea, de sora mea, de nevasta mea și de fata mea. Partea mea a fost bună și nu mi va putea fi ridicată; căci îmi închipui adesea că judecățile cu care vom fi primii fiecare în viața Iosofatului nu vor fi decât acelea ale femeilor, contrasemnate de Cel-veșnic”.

Renan face, de altfel, singur un examen de conștiință la sfârșitul acestui period al vieții sale în cele câteva pagini finale ale volumului „Amintiri din copilărie și din tinerețe”. După șaiszeci de ani de viață găsește că, în definitiv, din propria lui inițiativă, a urmat aproape punct cu punct principiile morale pe care le-a învățat în seminar și că, fără să fi părăsit niciodată moralmente clericalitatea, nu a făcut decât să iasă din spiritualitate pentru a intra în idealitate. Observarea de fiecare minut a regulilor de politeță, de modestie, de voioșie de îngăduială, de înțelegere binevoitoare, au făcut parte intrinsecă din viața lui cotidiană.

Tot acest aspect general de mulțumire desfăcută de complicații prea mari al vieții lui Renan era, în parte, și rezultatul unui oarecare firesc egoism intelectual: „Am încurajat puțin prietenii mei: am făcut puțin lucru pentru prietenii mei, și ei au făcut puțin lucru pentru mine. Unul din ideile cu care am avut mai adeseori de luptat e și aceea că prietenia, cum se înțelege de obicei, e o nedreptate, o greșală, care nu-ți îngăduie să vezi decât calitățile unuia singur, pentru a-ți închide ochii asupra calităților altor persoane mai demne poate de simpatia ta. Imi spun câteodată, potrivit ideilor foștilor mei profesori dela seminar, că prietenia este o frustrare a societății omenestii și că, într-o lume superioară, va dispărea. Câteodată, chiar mă simt jicnit, în numele bunăvoinței generale, când văd legătura perturbantă care leagă două persoane; îmi vine să mă îndepărtez de ele ca de judecători falși, cari nu mai au nici imparțialitate și nici libertate. Această societate în doi îmi face efectul unei coțeri care chircește spiritul, strică largimii de apreciere și constituie lanțul cel mai greu pentru independență. Am dat astfel prietenilor mei, deși i-am iubit mult, foarte puțin. Publicul m'a avut cât și ei. Iată pentru ce primesc un mare număr de scrisori dela necunoscuți și de scrisori anonime. Mi s'a întâmplat adesea, scriind o scrisoare, să mă opresc pentru a face idei generale din cele ce aveam să spun. Publicul a avut tot ce-i puteam da; după moartea mea nu va mai avea nici o surpriză: nu am păstrat nimic pentru nimeni. Preferind altfel, din instinct, pe toți în locul cătorva, am avut simpatia secolului meu, chiar a adversarilor, și totuși puținii prieteni. De îndată ce puțină căldură începe să nască, principul meu suspiciun: să nu ai prietenii particulare, vin ca un sloiu de ghiță și turbură jocul tuturor afinităților. Am fost, pentru a fi drept, puțin serviabil. Văd prea bine că a servi pe cineva însemnează anedreptăți pe altul. Imaginea necunoscutului jicnit îmi taie scurt orice zel.

Sănătatea aceasta intelectuală și sufletească i-a îngăduit astfel să poată duce mai departe opera întreprinsă cu „Istoria originilor creștinismului” și să adauge la ea și o „Istorie a poporului lui Israel”, pentru a face astfel istoricul complet al unei idei. Creștinismul constituie încoronarea o-materială care, personal, i-a fost indiferentă, instinctul sexual, deși nu trăise decât sufletește; fără să fi fost însă nici un ascet și nici un mistic, s'a mulțumit să trăiască prin și din idealul său intelectual și moral.

A iubit totuși viața, dacă nu ca un izvor de plăceri imediate, cel puțin ca o măreață și interesantă priveliște și, probabil că, în ultimele zile, când aruncând asupra fiecărui lucru o privire iubitoare și liniștită, plimbă cu greutate un trup

slăbit și o figură resemnată, buzele lui vor fi rostit mai mult decât odată apostrofa cu care, zece ani mai înainte, primise unul din pasagiile de extremă resemnare în fața morții, din cugătarile lui Marcus-Aureliu:

„A spune că, dacă această lume nu are și o altă laboră, omul care s'a sacrificat pentru bine și a-primele triburi nomade de Beni-Israel. Renan își îndreaptă privirile spre aceste vremuri lipsite de documente, lipsite de orice precizie pentru a smulge legengei, romanului, în sensul cel mai primitiv al noțiunii, numai configurației solului la nevoie, posibilitatea de a povesti, nu numai decât cum un lucru s'a petrecut, cât mai ales pentru a spune felurite feluri în care ar fi putut să se petreacă. Iudaismul după aproape zece veacuri de flotantă și nebulosă existență, începe perei începute cu două mii de ani înainte de I-veacuri înainte însă, fulgerase prin norii grei ai să-și afirme misiunea lui în omenire; cu câteva unei conștiințe încă neformate primele lumini de vocație religioasă, pentru ca de pe la 450 înainte de Christos, să-și asume și să rezume el singur întreaga operă religioasă a omenirii.

Renan începe această urmărire a istoriei sentimentului unui Dumnezeu drept, încă din elipa când reconstituirea ei ține de romanul de imaginație. E, firește, una din cele mai nobile și mai frumoase pagini, de sensibilitate intelectuală, de lirism metodic, de adâncă intuiție, ale scrisului omenesc în genere; istorie rămâne totuși în sensul strălucitoarelor lumini ale vieții grecești din poemele omerice, în sensul povestirilor arabe ante-islamice, în sensul romanelor referitoare la „Bunul rege Arthur” din evul mediu, în sensul legendelor aurite ale vieții sfinților. Nu sunt precizii de succesiune a faptelor, dar sunt fresce largi de viață, ale căror linii largi și majestuoase au toate șansele să fie juste. De aici începe, abia acum la bătrânețe, o operă a cărei parte finală fusese încă de mult încheiată de autorul ei.

„Pentru a fi cu totul consecvent în ideea concepută cu mai mult de patruzeci de ani în urmă, de a scri „Istoria originilor Creștinismului” aș fi trebuit să încep cu volumul pe care îl dau astăzi publicului. Originile creștinismului se urcă până la marii profeți cari au introdus morală în religie, pe la 850 înainte de Christos; profetismul acestui al nouălea veac, apoi, își are el însuși rădăcina în anticul ideal al vieții patriarhale; ideal în parte creat de imaginație, dar care a fost o realitate în trecutul îndepărtat al tribului israelit. Dacă nu am urmat această ordine logică și dacă m'am aruncat mai întâiu cu „Viața lui Isus” în chiar mijlocul obiectului, aceasta se datorește faptului că nimeni nu știa cât va trăi, iar eu țineam înainte de toate să tratez cei o sută cincizeci de ani dela începutul creștinismului. De îndată ce mi s'a părut că voi avea timpul să tratez și istoria lui Israel cum am tratat Istoria lui Isus, a apostolilor, a sfântului Paul, și a primelor Biserici, am căpătat forțe noi. De șase ani am închinat activitatea mea toată acestei mari munci; acum redactarea a ajuns până la evoca lui Esdras, adică până la constituirea definitivă a iudaismului. Dacă aș muri, s'ar putea publica acest ansamblu, care ar forma trei volume. Atâta doar că cele două din urmă volume nu ar avea gradul de maturitate al acestuia. Dacă trăiesc, al doilea volum va apărea peste un an. În cazul când, după acesta, voi mai avea încă putere, voi face, într'un volum, istoria timpurilor asmonene. Voi atinge astfel „Viața lui Isus” și voi fi terminat deplin ciclul pe care am ținut să-l parcurg. Acest al patrulea volum e cu mult mai ușor de făcut decât celelalte; aș spune chiar că nu există două feluri de a-l face și, dacă nu aș avea timpul să-l scriu, voi ruga pe editorii mei să traducă una din numeroasele scrieri germane asupra acestei materii pentru a completa astfel opera. Mărturisesc însă că bucuria de a vedea înaintând opera mă susține atât de mult încât nădăjduesc să o sfârșesc.

Volumul acesta prim, într'adevăr, apare în 1882. El concentrează timpul originilor și, deci, al haosului; e însă un haos plin de viață, fecund, în care, încă monstru, dar înzestrată de un principiu de unitate destul de puternic pentru a înălțura imposibilitățile, se plămădia formularea ideală a unei adânci porniri omenestii. Renan își plimbă fantezia prin mijlocul unor vremuri în care, par'că, umanitatea întreagă, misterioasă, se prepară, în semi-obscuritate, să-și taie un apendice rămas nefolositor, să-și creeze un sistem nervos și să ușureze creșterea unui organ nou. Duhul lui Dumnezeu rătăcește astfel dealungul acestor pagini. Alte trei volume apoi apar succesiv la interval de câte un an până în 1892 și încheie astfel circuitul unei idei. Cel de al patrulea volum termină efectiv, o operă și o viață. Renan are aproape șaptezeci de ani. Adună ultimele manuscrise încă nepublicate, le aranjează și le publică sub titlul de „File rupte”, care apar tot în acelaș an. Viața aceasta fusese astfel hărăzită să-și îndeplinească, în liniile lor mari, toate dorințele ei intelectuale și deci, cum de fapt fusese

îndeajuns de desfăcută de cele pămâtenști, să poată fi privită drept o destul de generoasă binefacere. Renan cel puțin nu se plânge nicăiri cu convingere împotriva ei. Merge chiar, mai ales spre bătrânețe, cu înțelegerea atât de departe în cât nu se sfiește, dintr'un sentiment de echitate și superioară toleranță, să cânte voluptatea fizică, după care nici odată nu a alergat, fericirea devăr trebuie să o părăsească mulțumit și să ierte pe zei, aceasta e prea copilăresc. Nul are dreptul să blesteme! Căci, în sfârșit, pentru ce să se fi abuzat, astfel, de credulitatea lui? Pentru ce să fi pus în el instincte înșelătoare față de care el să fi fost un cinstit păcălit? Pentru ce această primă acordată omului frivol sau rău? Acesta este dar cel ce nu se înșală, cel ce știe ce face?... Dar atunci blestemați să fie zeii cari își plasează atât de rău preferințele! Vreau ca viitorul să fie o enigmă; dar dacă nu există un viitor, lumea aceasta e o înspăimântătoare cursă. Și luați aminte, într'adevăr, că dorința noastră nu e vulgară și grosolană. Ceeace dorim noi, nu e de a vedea pedepsirea celui vinovat, nici de a pune mâna pe dobânda virtuții noastre. Ceeace dorim nu are nimic egoist: e doar puțința de a exista, de a rămâne în raporturi cu lumina, de a urma cugătarenoastră începută, de a ști tot mai mult, de a ne bucura într'o zi de acest adevăr pe care îl căutam cu atâta muncă, de a vedea triumful binelui pe care l-am iubit. Nimci mai legitim!”

Istoria antică vorbește de moartea liniștită a lui Antoniu, împăratul Romei, care, după ce a încheiat mai întâi toate socotelile sale, cele de familie ca și cele de Stat, a trecut statua de aur a Fortunei în camera fiului său adoptiv, a chemat pe tribunalul de serviciu și i-a dat ca parolă de trecere cuvântul „Aequanimitas”, s'a culcat și, având aerul că vrea să ațipească, a închis, calm și pilduitor ca tot timpul vieții, ochii pentru deapurruri. Probabil că și Renan, în 1892, a trecut în lumea cealaltă având pe buze, ca parolă de trecere, cuvântul „pace sufletească” al lui Antoniu.

N. DAVIDESCU

P. S. Cu prilejul comemorării la Academia Franceză a 100 ani, dela nașterea lui Renan.

Contribuții critice

Camil Petrescu: Versuri (Ideea — Ciclul Morții. (Edit. „Cultura Națională” 1923 p. 118, Lei 25.)

Nervozitatea începe din ziua când scriitorul crede serios că în primul lui volum se află toată eternitatea, pusă în formulă poetică. E adevărat că în acest prim volum al d-lui Camil Petrescu se află, în germene, tot ceea ce-i alcătuiește ființa: inteligența lucidă și deci pasiune teatrală, logică și deci lumină, simetrie și deci arhitectură. E primul pas al scriitorului și o spunem nu dintr-o elementară prudență — căci d. Camil Petrescu va mai scri și deci nu e dibăcie să ne epuizăm de pe-acuma laudele — ci și din convingerea că acest prim pas d. Camil Petrescu l'a făcut din propriu simțământ și nu îmbrâncit, și deci pasul are tot farmecul și toată nedesăvârșirea acestei virginități de mișcare. (E și un subiect de poezie).

Ceeace surprinde în acest volum de versuri războinice e arhitectonica. Bucățile trăiesc nu numai izolat — precum s'a văzut atunci când au apărut în „Sburătorul” — ci sunt înzestrate și cu un puternic magnetism: al ansamblului. Autorul — spre deosebire de atâți poeți contemporani care beau diverse droguri pentru a intra în descompunere — posedă o solidă armătură cerebrală care-l ține întreg, pe sine și toată poezia lui.

Am spus „arhitectonică” și nu, bunăoară, „simfonie” — pentru că autorul a fost dăruit numai cu ochi și cu degete. Nu aude; muzica nu-l duce pe apele ei. Nici nu umblă în deosebi după parfumi. De-aci vizualitatea și plasticitatea, dar și lipsa de rezonanță. Imagini integrale — și încă odată spunem, perfect integrate în bucată — care rămân multă vreme încrustate în ochi, fascinante. (Inutil să cităm: imaginile sunt de găsit la fiecă pagină).

Dar ce trudnică luptă de cuvinte, până să isbutească a rupe fășiile de negură care acopăr, sus, fundul de fântână de cositor a lune!... Nu se mai recunosc uneori nici treptele versului — care trebuie să fie ritm și armonie! — de ești uneori ispitit să vorbești de volum ca de o carte de proză și să citezi, transcriind fără pagubă, și în acest fel:

„Treize zile de viscol turbat gonind de după dealuri orice urmă de viață, ne-a închis cu totul în gropi, dar, generos, ne-a apărat cu mugete, cu urii și cu snopi tăioși de praf de gheață mai bine decât orice pază. Așa ne-a dat prilejul binefăcător să ne-amețim etc.”

Și-apoi de câteori autorul a fost biruit de teatral („O, noaptea omorătoare a despărțirii... O, noaptea cea din urmă...” etc.) dacă nu chiar de limbajul vulgar! („Șanturi și rețele vis-a-vis”, „un fel de fioroasă babă-oarbă”, „urmat, străpuns de fioroasă gheară”, „un soldat întrebă de pomană”, „contrariată, moartea i-a permis” etc.)

Sufletul?

Da, e sufletul care într'adevăr a văzut turnătorile

